

Nr 147.

Av herrar **Månsson** i Hagaström och **Werner**, om *ändring i § 104 regeringsformen och § 69 riksdagsordningen.*

Bland våra grundlagsparagrafer finnes det en, vilken grundlagens kloka och framsynta upphovsmän tillmätte stor vikt, men vilken dock aldrig tillämpats. Nämligen § 103, vilken handlar om opinionsnämnden, d. v. s. den nämnd som äger att döma, huruvida högsta domstolens och, enligt vad senare tillagts, regeringsrättens ledamöter gjort sig förtjänta att i sitt viktiga kall bibehållas. Märkas bör emellertid att om än denna paragraf ej lett till någon riksdagens åtgärd, så har dock dess tillämpning flera gånger varit ifrågasatt, och 2 gånger — åren 1823 och 1840 — har det rent av kommit till omröstning om särskilda justitieråd. Under åren 1888 till 1914 höjdes väl ej en enda röst i nämnden för anställande av sådan omröstning, men år 1915 avgåvos åter 3 röster därför, varjämte 2 blanka sedlar avlämnades, och år 1918 avgåvos ända till 13 fällande jämte 2 blanka röstsedlar. Att denna paragraf ingalunda tänktes såsom något tomt hot mot vederbörande eller något blott sken av folklig kontroll, framgår av dess formulering, jämförd med formuleringen av § 101, vilken handlar om riks rätt. Denna sistnämnda paragraf har tydligen tänkts gälla blotta undantagsfall, ty den inledes med orden: »Skulle den oförmodade händelse inträffa — — —» o. s. v. Men i § 103 saknas denna ingress. Att ett justitieråd eller regeringsråd skulle avskedas enligt denna paragraf, förutsätter alltså grundlagen ingalunda som någon oförmodad händelse. Avskedandet har också i grundlagen givits en form, vilken karakteriserar det såsom fullt hedersamt. Det säges kunna ske »utan bevisligen begångna fel eller brott», det kallas uttryckligen »nådigt» och det medför rätt att behålla halva lönen i pension.

I 1809 års konstitutionsutskotts frejdade memorial säges: »utskottet har funnit att Konungens domsrätt borde utövas av en Konungens högsta

domstol, vari ledamöterna skulle bliva ständiga ämbetsmän och, för att vara självständiga, icke kunna av Konungen avsättas. Denna högsta domaremakten borde dock icke uppresas som en oombytlig korporation, en stat inom staten. Det har således funnits nödigt, icke allenast att de ledamöter därav, som för bevisliga fel kunde tilltalas, skulle efter lag dömas, utan även att riksens ständer skulle kunna ifrån deras ämbeten till ett visst antal vid varje riksdag skilja dem, som genom ålder, sjuklighet eller andra sådana orsaker bliva oförmögna att deras höga kall värdigt uppfylla, eller icke längre bibehålla det allmänna förtroendet.»

Utskottet motiverar ock deras rätt till halva lönen i pension därmed, att det ej vill låta nämndens förekomst avskräcka skickliga ämbetsmän från att övergiva en säker syssla för att emottaga en osäker plats i högsta domstolen. Det förutsätter alltså tydligen, att nämnden ej sällan skall utöva sin grundlagsenliga makt och att ändå högsta domstolen med de i grundlagen givna garantierna kan hållas uppe på ett fullt tillbörligt höjdläge. Samma anda präglade diskussionerna i stånden. Det framhölls t. ex. att genom denna institution skulle den allmänna opinionen, varpå författningens bestånd vilade, få ännu ett tillfälle att göra sig hörd.

Den kritik, som inom kort restes mot institutionen, särskilt från regeringens och vördiga prästståndets sida — bl. a. uppträdde biskoparna J. O. Wallin och Esaias Tegnér som dess skarpa häcklare — har ej kunnat åstadkomma dess fall. När det vid riksdagen 1828—1830 föreslogs, att opinionsnämnden skulle avskaffas, uppträdde däremot Erik Gustaf Geijer — under sin konservativa tid — med motiveringen, att »den rättssökande i Sverige erkänner ingen privilegierad juridisk klass mellan sig och rättvisan, intet advokatskrå, intet domarestånd, som har rättvisan uteslutande inne; ja, det strider ej mot vår författnings anda, att även den högsta domaremakten ej är oberoende av folkets bifall och mening.» Han tillade ock, att »beroende på ett håll ger här styrka åt oberoendet på ett annat». »Ett håll», det uttrycket avsåg tydligen riksdagen och »ett annat» Konungen.

Det profetiska i dessa ord har nutidens erfarenheter rikeligen intygat. Den i och med klassmotsättningarnas skärpuing växande ofolkligheten i vårt rättssystem har dess värre i viss grad avlägsnat även högsta domstolen från de breda lagrens förtroende. Härtill kommer domstolarnas farliga tendens, från vilken ej heller högsta domstolen gått fri, att genom lagtolkning uttänja en lagparagrafs räckvidd, så att den innefattar något helt annat än vad ursprungligen avsetts. Dylikt är ju ett direkt ingrepp på riksdagens lagstiftningsrätt. En närmare utveck-

ling av dessa synpunkter har givits i vår motion om inrättande av landsrätt, vartill vi hänvisa.

Vi vilja dock ingalunda tillråda, att opinionsnämnden annat än i nödfall utövar sin makt. Just för att undvika detta ha vi motionerat om landsrätt. Vidare bör domstolarnas ingrepp i lagstiftningen helst botas genom att lagen bättre och tydligare formuleras. Men så länge den nuvarande första kammaren består, måste man gå ut ifrån att detta botemedel i flertalet fall är uteslutet, och även dessförutan är det näppeligen alltid brukbart. Vidare bör enligt vår mening opinionsnämnden ha möjligheten öppen att genom diskussion och genom att omröstning, så snart någon begär det, får företagas om det ena eller andra särskilda justitie- eller regeringsrådet giva en maning eller en varning utan att behöva skrida till avsättning. Med hänsyn till den starka och naturliga motvilja, som röjts mot att avsätta ämbetsmän, vilka ej begått något bevisligt fel, anse vi den nuvarande garantien med $\frac{2}{3}$ majoritet för avsättning onödig. Under nuvarande maktläge i och mellan kamrarna omöjliggör den i själva verket varje möjlighet för nämnden att träda i funktion. Mycket viktigt är det också, att nämnden genom en omläggning av dess föråldrade och tungrodda organisation över huvud göres duglig att leva och verka. Av detta skäl ha vi ock föreslagit att den skall sammanträda varje riksdag, så att, om något visst beslut av högsta domstolen eller regeringsrätten väcker en allmänna mening om nödvändigheten att avskeda någon eller några av dess medlemmar, denna mening snarast möjligt må komma under nämndens omprövning. I fråga om nämndens sammansättning anse vi, att den bör väljas proportionellt till kamrarnas medlemsantal i enlighet med herr Lindhagens motion vid föregående riksdag om dylikt valsätt för alla riksdagens nämnder och utskott.

Om något justitie- eller regeringsråd på detta sätt skulle bli avskedad, så läge det intet skymfligt däri. Riksdagen skulle ock kunna ytterligare understryka åtgärdens art av motvilligt tillgripen nödfallsväg t. ex. genom att låta den avsatte behålla hela lönen som pension i stället för halva, vilket grundlagen tillförsäkrar honom. Ingen skulle förakta den drabbade. Medkänsla förtjänade han utan tvivel. Men man må för en gång tänka på om ej *de* förtjäna *mera* medkänsla, som få sota för, att olämpliga domare nästan aldrig ställas under allvarligt ansvar. De som få lida därav, det är de mångtusende, de fattiga, de förtryckta, de hårt arbetande, de förutan vilka inga justitie- eller regeringsråd över huvud skulle existera. Kanske vi en gång borde fråga oss, om tusentals fattigas rättssäkerhet, frihet, ja, existens verkligen är

mindre värd än någon än så aktningsvärd ämbetsmans krav på frihet från sitt av grundlagen stadgade ansvar.

Vi föreslå alltså riksdagen att såsom vilande antaga följande grundlagsändringar:

att i regeringsformens § 104 orden: »eller någon allmän överläggning därom uti nämnden förefalla» måtte utgå;

att i riksdagsordningens § 69 första mom. orden »vart tredje år» ersättas med »varje år»;

att i riksdagsordningens § 69 andra mom. måtte i stället för den nuvarande (»Nämndens — — — föreskrivas») erhålla följande lydelse:

»Nämndens ledamöter tillfrågas först: skall omröstning anställas till uteslutande av någon bland högsta domstolens ledamöter? Besvaras denna fråga enhälligt med nej, bliva högsta domstolens samtliga ledamöter bibehållna. Besvaras den åter av någon nämndens ledamot med ja, skall sluten omröstning företagas angående den eller, om flera nämnas, angående varje särskild högsta domstolens ledamot, som föreslås skola entledigas, varvid den eller de, för vilkas avskedande minst hälften av nämndens samtliga ledamöter röstat, anses vara från riksdagens förtroende uteslutna; och förhållas därefter såsom i regeringsformens § 103 vidare föreskrives.»

Stockholm den 21 januari 1920.

K. F. Månsson.

Alfr. Werner.